

‘Zeevogel uit het sop gelicht’: grote jager

Nicolas Vanermen - Eric W.M. Stienen - Wouter Courtens - Marc Van de walle - Hilbran Verstraete

De grote jager heeft een donkerbruin verenkleed, met net onder de vleugeltoppen - op de basis van de handpenen - een opvallend grote witte vlek. De soort doet qua vliegbeeld enigszins denken aan een grote meeuw, maar dan met een opvallend zwaar lichaam, doorhangende buik en bredere vleugels. Dit typische vliegsilhouet leverde de soort haar bijnaam ‘vliegende ton’ op. Hoewel ze ook in staat zijn om zelf prooien te vangen, zijn jagers vooral gekend omwille van hun kleptoparasiterend gedrag, waarbij ze andere zeevogels door intense achtervolging dwingen hun zelf gevangen voedsel los te laten of uit te braken. Geen jagers dus maar rovers.

Internationale context

Met een totale populatie van niet meer dan 16.000 broedparen is de grote jager een op wereldschaal vrij zeldzame zeevogel. Nochtans is de soort in de loop van de 20ste eeuw enorm toegenomen. De populaties op Faeröer en Shetland werden doorheen de 19e eeuw als gevolg van intensieve vervolging op de rand van uitsterven gebracht, en telden op een bepaald moment nog slechts 9 paar in Shetland (1861) en 4 paar in de Faeröer (1897) (Hamer 2001). Daarbuiten broedde grote jager enkel nog op IJsland, alwaar vervolging minder van tel was en de populatie wellicht altijd op

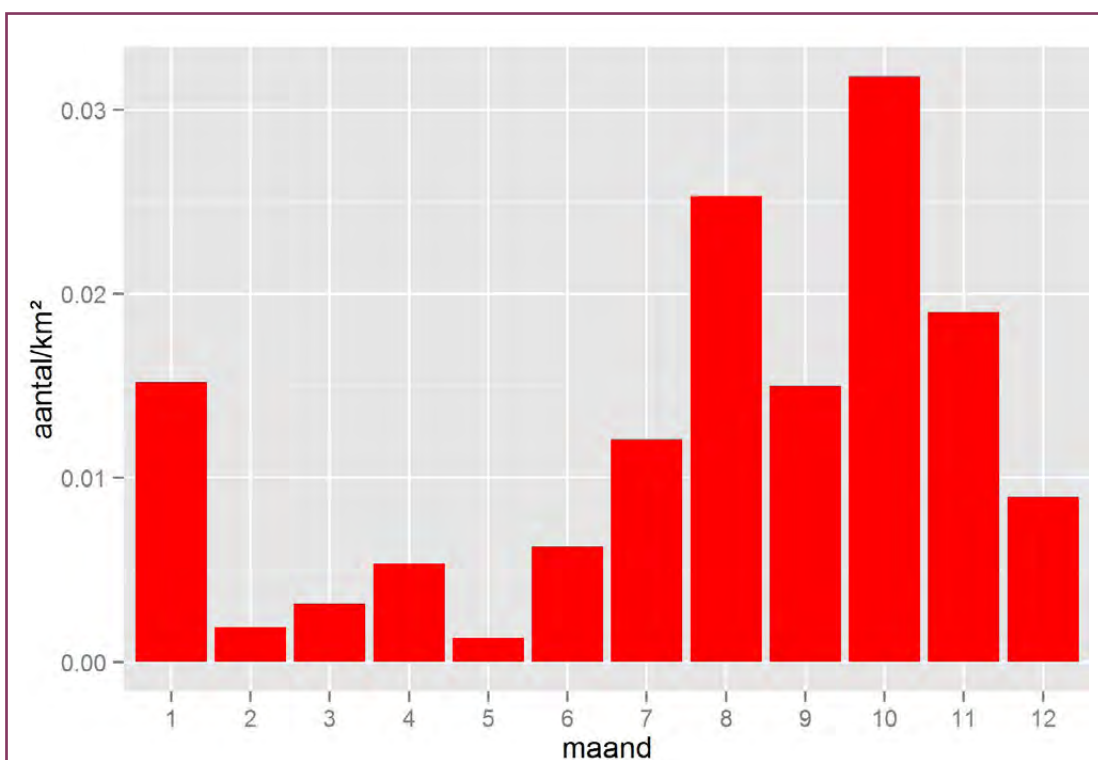
Grote jager - Yves Adams/Vilda.

het niveau van een paar duizend broedparen is gebleven. Met dank aan toegenomen bescherming groeide de populatie vanaf de eeuwwisseling terug aan, verspreidde de soort zich vanaf 1915 vanuit Shetland over de noordelijke Britse eilanden, en koloniseerde na 1970 ook Noorwegen, Bear Island, Jan Mayen, Hopen, Spitsbergen & Noord-Rusland (Furness 1987).

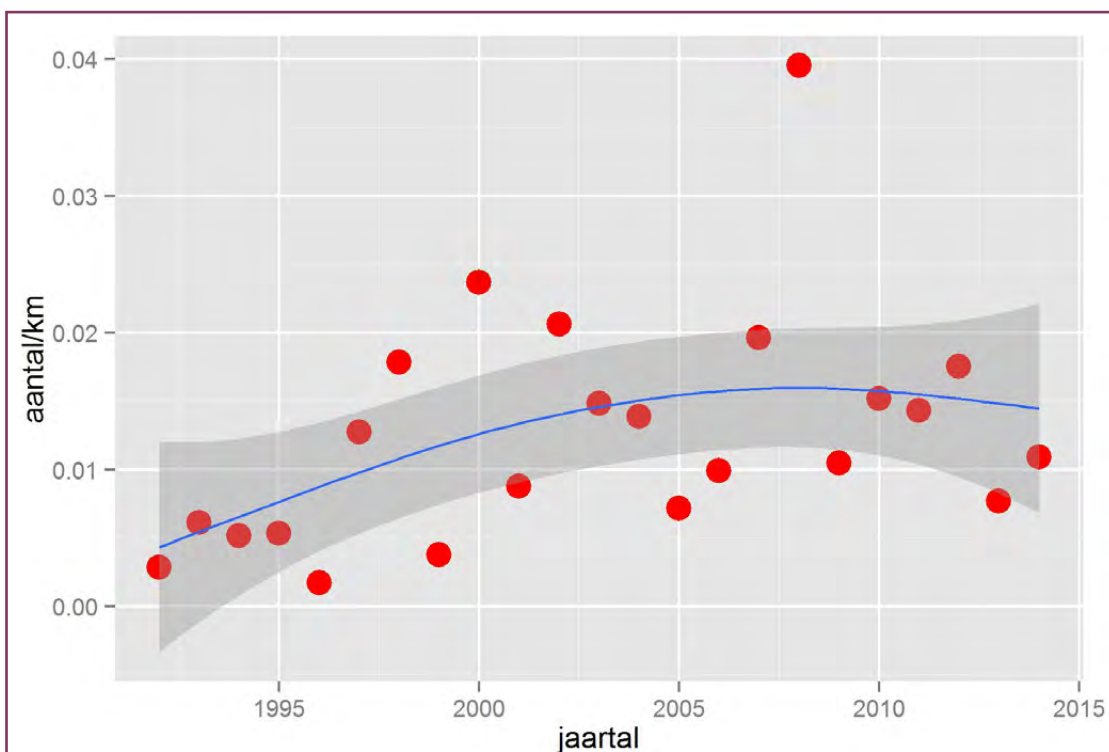
De zuidwaartse trek van grote jager komt reeds op gang in juli, wanneer prospecterende subadulte vogels de broedgebieden verlaten, gevolgd door de eerste juvenielen en mislukte broedvogels in augustus. Pas in de loop van september verlaten adulte en juveniele vogels massaal de broedgronden (Furness 1987). Naar schatting 40-100% van de wereldpopulatie trekt jaarlijks door de Noordzee (Stienen et al. 2007), getuige de soms hele grote dag-aantallen die langs Cap Gris-Nez worden gezien. Zo werd op 2 oktober 2005 afgeklokt op een absoluut record van 2411 zuidwaarts vliegende grote jagers, ofwel 5% van de wereldpopulatie (www.trektellen.nl). Tijdens de eerste levensjaren verspreiden grote jagers zich over de Noord-Atlantische Oceaan. Ze bereiken hun maximale dispersie in hun 3e kalenderjaar, met een pelagische verspreiding die zuidelijk reikt tot de evenaar in het winterhalfjaar, en noordelijk tot en met Groenland, Spitsbergen en noordelijk Rusland in het zomerhalfjaar (Furness 1987). Pas vanaf hun 5e kalenderjaar vertonen ze sterke gebondenheid aan de koloniegonden in de zomer, en migreren ze in de winter over veel kortere afstanden en over het algemeen niet verder dan Zuidwest-Europa. Uit ringterugmeldingen blijkt overigens dat naar schatting de helft van de IJslandse broedvogels tot voor de Noord-Amerikaanse kusten trekken, terwijl Britse broedvogels voor het overgrote deel langs de oostkant van de Atlantische Oceaan blijven. In de Noordzee zijn de aantallen in het broedseizoen geconcentreerd rond Shetland en Orkney, en is de soort het meest wijd verbreid in augustus. In de winter zijn de dichtheden grote jager in de Noordzee zeer laag (Hamer 2001).

Grote jager in het Belgisch deel van de Noordzee

In het Belgisch deel van de Noordzee is de grote jager jaarrond heel schaars, met echter wel een uitgesproken seizoenal patroon. In de maanden februari tot en met juni zijn de dichtheden het laagst (0,002-0,006 vogels / km²). Van juli tot en met januari liggen de aantallen een pak hoger met een piek in oktober (0,032 vogels / km²) (zie Figuur 1). Een 'distance'-analyse (Buckland et al. 2001) op basis van gegevens verzameld in de periode 2001-2007 leert ons dat er zich in oktober gemiddeld 194 grote jagers op ons deel van de Noordzee bevinden (Vanermen et al. 2013), wat neerkomt op een half procent van de totale wereldpopulatie. De verspreiding in het Belgisch deel van de Noordzee is vrij homogeen, hoewel het ondiepe water vlak voor de kust duidelijk wordt gemeden (< 12 km) (Figuur 3). Ondertussen worden door het INBO reeds meer dan 20 jaar zeevogels geteld, en hoewel de waargenomen aantallen sterk variëren van jaar tot jaar hebben zich over de totale periode geen noemenswaardige veranderingen in aantallen voorgedaan (Figuur 2).

Figuur 1. Seizoenal patroon van waargenomen dichtheden grote jager (n/km²) op het Belgisch deel van de Noordzee op basis van telresultaten verzameld in de periode 1992-2014.

Figuur 2. Lange-termijn verloop in de aantallen waargenomen grote jagers in het Belgisch deel van de Noordzee.

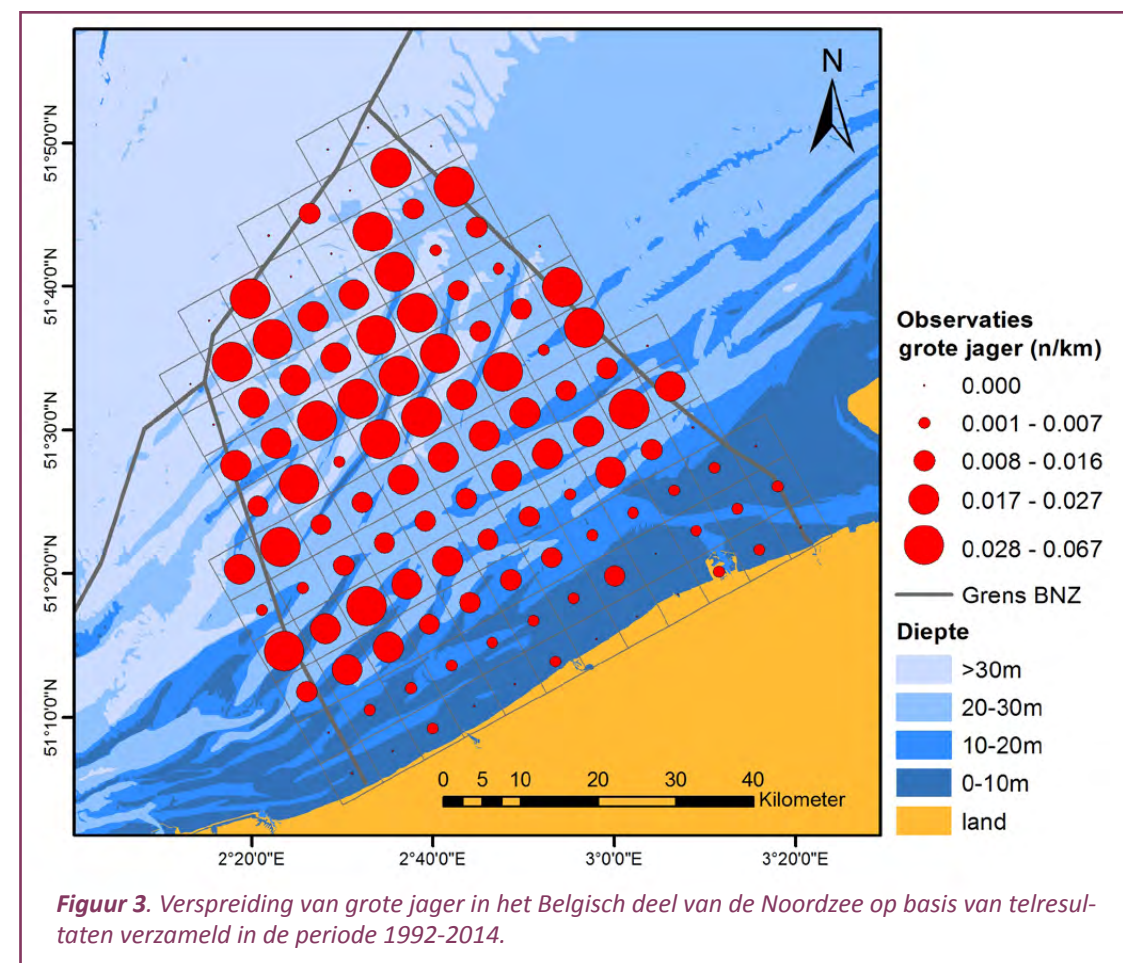
Gedrag en associaties

In 94% van de gevallen worden grote jagers solitair waargenomen, en 5% van de waarnemingen betrof twee vogels samen. In al die jaren werd tien keer een groepje van drie, twee keer een groepje van vier en één keer een concentratie van maar liefst zeven exemplaren gezien. Grote jagers worden 60% van de keren vliegend waargenomen, en de verhouding vliegend/zittend is vooral in de maanden juli-december relatief hoog, wat er op wijst dat er in die periode actieve doortrek is.

In het Belgisch deel van de Noordzee wordt 4,7% van de grote jagers gezien in associatie met vissersboten, terwijl 1,5% aas eet (dode vis of vogels) en 3,3% actief kleptoparasiteert. Tijdens het kleptoparasiteren worden andere zeevogels door intense achtervolging gedwongen hun voedsel af te geven of uit te braken. Bij ons is jan-van-gent het vaakst slachtoffer van kleptoparasitisme door grote jager (1/3 van de gevallen), gevolgd door kleine mantelmeeuw, grote mantelmeeuw, zilvermeeuw en drieteenmeeuw. Tijdens dagen met intense zangvogeltrek werd 2 maal waargenomen hoe grote jagers zangvogels vangen. In het broedseizoen worden nog andere strategieën gehanteerd; zo blijken grote jagers ook zelf actief vis te vangen (vooral zandspiering) en wordt het dieet verder aangevuld met de eieren, kuikens en adulten van allerlei soorten zeevogels variërend van stormvogeltjes tot jan-van-genten.

Besluit

Grote jager is op het Belgisch deel van de Noordzee jaarrond in kleine aantallen aanwezig, en de aantallen zijn het hoogst van juli tot en met januari. Oktober is de piekmaand, en op dat moment verblijven bij ons gemiddeld bijna 200 grote jagers. De soort mijdt over het algemeen de kust, en toont een offshore verspreiding. Op het Belgisch deel van de Noordzee gedragen grote jagers zich als ware opportunisten, door voedsel te stelen van andere zeevogels, aas te eten en voedsel te zoeken nabij vissersboten.

Dankwoord

We bedanken VLIZ, KBIN, DAB Vloot en BELSPO voor de vele uren scheepstijd op de onderzoeksschepen Zeeleeuw, Simon Stevin en Belgica, en alle bemanningsleden voor de samenwerking. Daarnaast bedanken we alle vrijwilligers (in het bijzonder Walter Wackenier) voor hun hulp tijdens het tellen van zeevogels.

Referenties

- Buckland, S.T., Anderson, D.R., Burnham, K.P., Laake, J.L., Borchers, D.L. & Thomas, L. 2001. *Introduction to distance sampling – estimating abundance of biological populations*. Oxford: Oxford University Press.
- Furness, R.W. 1987. *The skuas*. T & AD Poyser Ltd.
- Hamer, K. C. 2001. *Catharacta skua* Great Skua. BWP Update, 3(2): 91-110.
- Stienen, E.W.M., Van Waeyenberge, J., Kuijken, E. & Seys, J. 2007. Trapped within the corridor of the Southern North Sea: the potential impact of offshore wind farms on seabirds. In: de Lucas, M., Janss, G.F.E. & Ferrer, M. (eds.), *Birds and Wind Farms - Risk assessment and Mitigation*: 71-80. Madrid: Quercus.
- Vanermen, N., Stienen, E.W.M., Courtens, W., Onkelinx, T., Van de walle, M. & Verstraete, H. 2013. *Bird monitoring at offshore wind farms in the Belgian Part of the North Sea - assessing seabird displacement effects*. Rapport INBO.R.2013.755887, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.